

ד. מעלות התענוג הרוחני על עינוגי הגוף

ועתה אחל לדבר במה שרצייתי:

דע כי כשם שלא ישיג הסומא את הצבעים, ולא ישיג החרש את הקולות, ולא הסריס תאוות הביאה, כך לא ישיגו הגופות (את) התענוגות הנפשיים. וכשם שאין הדג מכיר יסוד האש מפני שהוא שרוי בהפכו, כך לא יודע בעולם הזה הגשמי תענוגי העולם הרוחני, לפי שאין אצלנו כלל עונג זולת עונג הגופות בלבד והשגת החושים מן המאכל והמשתה והתשמיש, וכל שהוא חוץ מזה - הרי הוא אצלנו בלתי מצוי ולא נכירהו ולא נשיגהו בעיון ראשון, אלא אחרי חקירה מרובה. והדבר כך לפי שאנו בעולם הגופני ולא נוכל להשיג אלא תענוגיו.

אבל התענוגות הנפשיים הם תמידיים בלתי נפסקים, אין בינם ובין אלו התענוגות שום יחס בשום אופן כלל, ואין נכון לנו לפי התורה ולא אצל האלוהיים מן הפילוסופים לומר שהמלאכים והכוכבים והגלגלים אין להם תענוג, אלא יש להם תענוג גדול מאוד במה שהשכילו מן הבורא יתהדר ויתרומם, והם על ידי כך בתענוג תמידי בלתי פוסק, ואין תענוג גופני אצלם ואינם משיגים אותו לפי שאין להם חושים כמונו שישגו בהן מה שאנחנו משיגים. וכן אנחנו - אם נזדכך ממנו מי שנזדכך והגיע לאותה המעלה אחר המוות, לא ישיג את התענוגות הגופניים ולא ירצם, אלא כמו שירצה המלך האדיר במלכות שיעקר ממלכותו ויחזור לשחק בכדור ברחובות, ואף על פי שכבר היה בזמן מסוים בלי ספק מעדיף את המשחק באותו הכדור על המלכות, והוא בהיותו בגיל צעיר בזמן סכלותו בשני הדברים יחד (= כלומר שהוא בגיל שאינו משיג את שני התענוגים ולכן אינו יכול לדרגם כראוי), כמו שאנו מעדיפים היום התענוג הגופני על הנפשי.

ואם תתבונן בעניין שני התענוגים הללו, תמצא שפלות התענוג האחד ועליונות השני, ואפילו בעולם הזה! שהרי אנו מוצאים רוב בני אדם ואולי כולם מטילים על נפשם וגופם עמל ויגיעה שאין למעלה מהם כדי להשיג גדולה או שיכבדוהו בני אדם, והרי תענוג זה אינו תענוג מאכל ולא משתה. וכן רבים מבני אדם מעדיף להינקם מאויבו יותר מרבים מתענוגי הגוף. והרבה מבני אדם נמנעים מן הגדול שיכול להיות בתענוגי הגוף מחשש שמא תבואהו בכך בושה או חרפה מבני אדם, או כדי להשיג שם טוב. ואם כך הוא מצבנו בעולם הזה הגשמי כל שכן בעולם הנפשי והוא העולם הבא שבו תשכיל נפשנו מן הבורא בדומה למה שמשכילים הגרמים העליונים או יותר, הרי אותו התענוג לא יתחלק ולא יתואר ואין למצוא משל להמשיל בו אותו התענוג אלא כמו שאמר הנביא מתפלא מעוצמתו (תהלים לא, כ): "מִה רַב טוֹבָךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לְיִרְאֵיךָ פְּעֻלָּתְךָ לְחַסִּים בְּךָ".

וכך אמרו עליהם השלום (ברכות יז, א): "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא רחיצה ולא סיכה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנין מזיו

השכינה". והכוונה באומרו "עטרותיהם בראשיהם" - קיום הנפש בקיום מושכלה, והיותה היא והוא דבר אחד, כמו שהזכירו בקיאי הפילוסופים בדרכים שיאריך ביאורם כאן. ואומרו "נהנים מזיו השכינה" - כלומר שאותם הנפשות נהנות במה שמשכילות מן הבורא, כמו שנהנות חיות הקודש ושאר מעלות המלאכים במה שהשכילו ממציותו. והנה האושר והתכלית הסופית היא להגיע אל המעמד הזה המרומם, ולהימצא באותו המצב וקיום הנפש כמו שאמרנו עד בלי סוף בקיום הבורא יתרומם שבחו שהוא סיבת קיומה בהשגתה אותו כמו שמתבאר בפילוסופיה הראשונה.

וזהו הטוב העצום שאין טוב להקישו אליו ולא עונג לדמותו בו. ואיך ידמה הקיים שאין לו תכלית בדבר האבד? והוא אמרו יתעלה (דברים כב, ז): "למען ייטב לך והארכת ימים", ובא בקבלה על ידיהם בפירושו (קידושין לט, ב): "למען ייטב לך - לעולם שכולו טוב, והארכת ימים לעולם שכולו ארוך".

והנקמה הגמורה היא שתכרת הנפש ותאבד ושלא יהיה לה קיום¹⁴ והוא הכרת האמור בתורה. ועניין הכרת - הכרת הנפש, כמו שביאר ואמר (במדבר טו, לא): "הַכִּרְתָּ תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ הַזֵּאת", ואמרו עליהם השלום (סנהדרין סד, ב): "הכרת - בעולם הזה¹⁵, תכרת - לעולם הבא". ואמר הכתוב (ש"א כה, כט): "וְהִיטֵתָ נַפְשׁ אֲדֹנָי צְרוּרָה וְכוּ". וכל מי ששקע בתענוגות הגופניות והזניח את האמת¹⁶ והעדיף את השווא - נכרת מאותו השגב, וישאר חומר מוכרת בלבד.

וכבר ביאר הנביא, שהעולם הבא אינו נישג בחושים הגופניים, והוא אומרו (ישעיהו סד, ג): "עֵינַי לֹא רָאִיתָ אֱלֹהִים זֹלְתָךְ יַעֲשֶׂה לְמַחְכָּה לּוֹ", ואמרו בפירוש דבר זה (ברכות לד, ב): "כל הנביאים כולם לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל העולם הבא - עֵינַי לֹא רָאִיתָ אֱלֹהִים זֹלְתָךְ".

שאלות מנחות:

- ✦ הרמב"ם חוזר כאן למה שפתח ומבאר מהו העולם הבא ומהו האושר והתכלית, בניגוד לחמש הכתות שהופיעו בתחילת המאמר. מדוע הוא הקדים לכך את ביאור עניין "שלא לשמה" ואת עניין "היחס למדרשי חז"ל"?
- ✦ אם אין ביכולת האדם להשיג את העונג הזה, כיצד מצפה הרמב"ם שהאדם ישאף אליו ויראה בו תכלית ויבזה תענוגי העולם הזה? מה פירוש "עיון ראשון" ומה פירוש "חקירה

הערות - ילמד עננים דרכו

- 14 משמע לכאורה שכרת הוא אובדן הנפש לגמרי. ועיין בשער הגמול לרמב"ן שתקף את דברי הרמב"ם הללו.
- 15 פירוש למילים אלו יש ברמב"ם בהל' תשובה ח, א.
- 16 היינו האמת האלוהית המתגלית במצוות "לעשות את האמת מפני שהיא אמת". וכך ידיעת האמיתות - היינו השגת ה' כפי יכולתו.

מרובה?" האם ניתן לומר שאי אפשר להרגיש בעולם הזה את העונג הרוחני כדי להשוות בינו לעונגי העולם הזה, אבל ניתן לדעת שהוא מעולה יותר?
♦ מהן שתי המעלות שיש בעונג של העולם הבא לעומת תענוגי העולם הזה? איך זה מדויק בפסוק שהביא?